

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
התוכנית ללימודי אפריקה והתוכנית ללימודי אירופה
שנה"ל תשפ"ה 2024-2025

דה-קולוניזציה באירופה: מאבקים תרבותיים, חברתיים, כלכליים ופוליטיים

מס' קורס 192-1-0085

סמסטר אביב, ימי שני, 10:15-11:45

2 נקודות זכות

מרצה: כרמית וולברג

שעות קבלה: בתיאום מראש, ימי שני 12:00-13:00
דואר אלקטרוני: wolbergc@gmail.com

תיאור הקורס

ביוני 2020, במהלך הפגנת Black Lives Matter מפגינים בבריסטול, אנגליה, הפילו את פסלו של אדוארד קולסטון, סוחר עבדים מהמאה ה-17, והשליכו אותו לנמל העיר. אירוע זה הצית דיון ציבורי נרחב ברחבי אירופה על הנצחת העבר הקולוניאלי במרחב הציבורי ועל הצורך בהתמודדות ביקורתית עם מורשת זו. עם תום מלחמת העולם השנייה, תהליך הדה-קולוניזציה התמקד במעבר לעצמאותן המדינית של קולוניות ושטחי החסות של מדינות אירופה באסיה, באיים הקריביים ובאפריקה. אולם, המקרה של הפלת פסלו של אדוארד קולסטון מדגים כי מעבר לתהליכים פוליטיים אלו, דה-קולוניזציה היא תהליך מורכב הכולל היבטים אינטלקטואליים, כלכליים, חברתיים ותרבותיים, אשר ממשיכים לעצב את מדינות אירופה ואת יחסייהן עם הקולוניות לשעבר.

הקורס יפתח בסקירה היסטורית של תהליכי הדה-קולוניזציה, נעמוד על משמעות המושג בהקשרים שונים ונדון בשאלה האם יחסי החסות הקולוניאליים בין המעצמות למושבותיהן לשעבר אכן הסתיימו. בהמשך, נבחן כיצד העבר הקולוניאלי והמפגש עם המהגרים ות מהקולוניות לשעבר עיצב ומעצב את החברה האירופאית במדינות כדוגמת צרפת, בריטניה, הולנד, בלגיה ואיטליה. משם נעבור לניתוח מעמיק של מאבקים עכשוויים בתחומים מגוונים, כגון יחס המשטרה לקבוצות מהגרים, הדרישה להחזרת חפצי אמנות למדינות אפריקה, וכן התביעות לפיצויים בגין נזקי הקולוניאליזם.

באמצעות דיונים, קריאת טקסטים ביקורתיים וניתוח מקרי בוחן, הסטודנטים יפתחו הבנה מעמיקה של האתגרים והמורכבויות הכרוכים בתהליכי דה-קולוניזציה באירופה המודרנית ומחוצה לה.

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה משתתפות.י הקורס יהיו מסוגלות.ים :

1. להכיר את המשמעויות והגישות השונות למושג דה-קולוניזציה.
2. להבין בצורה מעמיקה כיצד יחסי העוצמה בין אירופה לקולוניות לשעבר עדיין מושפעים מהעבר הקולוניאלי.
3. להכיר את המאבקים השונים של קבוצות מיעוטים ומהגרים מן הקולוניות לשעבר למען אזרחות שוויונית במדינות אירופה.
4. לבחון באופן ביקורתי את השלכות הקולוניאליזם על עיצוב הפוליטיקה, החברה והתרבות האירופית.

דרישות והרכב ציון הקורס

- נוכחות – חלה חובת השתתפות במפגשים בכיתת הלימוד (מלבד במקרים פרטניים עם אישורים מתאימים). לא תתאפשר חפיפת קורסים. במהלך הקורס ישולבו סרטים והרצאות אורח שהינם חלק אינטגרלי מהקורס, ההשתתפות בהם הנה חלק מחובות הקורס
- נוכחות, קריאת שוטפת של קריאת החובה והשתתפות פעילה בשיעור - 10%
- הגשת שתי תגובות קריאה לטקסטים שיבחרו מראש על ידי המרצה ותגובת צפיה לסרט שיוקרן בכיתה - חובה 10%
- עבודה מסכמת – 80%

עבודה מסכמת

עבודה בהיקף של 2,000-2,500 מילה (לא כולל רשימות מקורות או נספחים). העבודה תתמקד בניתוח מקרה בוחן לבחירת הסטודנטים.ות. את העבודה יש להגיש עד לתאריך 31.08.2025. יש לאשר את נושא העבודה מול המרצה עד לתאריך 20.06.2025 (שבוע לפני תום הסמסטר). הנחיות מפורטות לעבודה יועלו לאתר הקורס במודל וידונו במהלך השיעורים.

תגובות קריאה וצפייה

כחלק ממטלות הקורס הסטודנטים.ות נדרשים.ות להגיש שתי תגובות קריאה באורך של כחצי עמוד (שתי פסקאות לערך) לטקסטים שיבחרו על ידי המרצה ותגובת צפייה לסרט שיוקרן בכיתה. תגובות הקריאה לא יכללו סיכום של הטקסט אלא ידגימו חשיבה רפלקסיבית שלכם.ן אל מול הטקסט. תוכלו להעלות נקודות למחשבה שהטקסט עורר אצלכם.ן, שאלות נוספות שעולות לכם.ן בעקבות הקריאה, להדגים כיצד הטקסט מתחבר לאירוע אקטואלי, או כיצד הטיעונים בטקסט באים לידי ביטוי בסרט או סדרה שצפיתם בהם.ן, ספר שקראתם.ן וכדומה. רשימת הטקסטים לקריאה מתוך הטקסטים המופיעים בסילבוס וכן מועדי ההגשה יפורסמו בסילבוס שיועלה למודל עם פתיחת הקורס. על תגובות הקריאה יינתן ציון עובר/לא עובר. הגשת התגובות הנה חובה ויש להגיש את כל תגובות הקריאה ותגובת הצפייה על מנת לקבל את הציון המלא (10%).

אתיקה

את מטלות הקורס (תגובות הקריאה והצפייה והעבודה המסכמת) יש להגיש בהתאם לכללי האתיקה האקדמית המפורטים במזכירות האקדמית. כלומר: המטלות על כל חלקיהן, אמורות להיות אישיות ומקוריות. במהלך הקורס אנחנו נעבור על כללי האתיקה ושימוש ראוי בבינה מלאכותית בכתובה אקדמית. כללים אלו יהיו רלוונטיים לקורס זה בלבד שכן לכל מרצה מדיניות משלו. הנוגע לשימוש בבינה מלאכותית.

*הסילבוס עשוי להשתנות בהתאם למצב הביטחוני והנחיות האוניברסיטה. במידה ונדרש לכך, אעשה את מירב המאמצים לעשות שינויים מינוריים ככל הניתן. סטודנטים.ות המפונים.ות מבתיהם.ן, אלו שנפגעו מהמצב הביטחוני, משרתי ומשרתות מילואים ובני זוגם.ן הזקוקים.ות לסיוע או צפויים.ות להיעדר מהשיעורים בגלל נסיבות אלו ואחרות, אבקש לפנות אלי על מנת שאוכל לתת את המענה הנדרש באופן פרטני.

נושאי השיעורים ורשימת קריאה*

רשימת הקריאה מורכבת מקריאת חובה אותה אתם.ן מתבקשים.ות לקרוא לקראת כל שיעור וחומרי קריאה וצפייה נוספים. כל הטקסטים וחומרי הצפייה נמצאים באתר הקורס במודל תחת הנושאים הרלוונטיים. החומרים הנוספים מיועדים לאלו מכס.ן המעוניינים.ות להרחיב בנושאי הקורס וחלקם יידונו במהלך השיעורים. כמו כן, חומרים אלו נועדו לסייע לכם.ן בבחירת נושא העבודה המסכמת והם מציגים מגוון רחב של נושאים ומקרי בוחן בהם תוכלו להעמיק בכתובת העבודה.

*רשימת הקריאה עשויה להשתנות.

רקע היסטורי: הקולוניאליזם האירופי והמאבק לדה-קולוניזציה (שני שיעורים)

קריאת חובה:

גיניאו ר', (2012). הקולוניאליזם האירופי, אידיאולוגיה, מדיניות, התנגדות. האוניברסיטה הפתוחה. מבוא עמ' 7-22 ופרקים ז' וחי' עמ' 183-238. https://lamda-openu-psik-io.bengurionu.idm.oclc.org/book?book_id=6174

חזן נ', השימשוני-יפה, נ' וקרן, א' (2002). קולוניאליזם ודה-קולוניזציה באפריקה. האוניברסיטה הפתוחה. פרק 5 מקולוניאליזם לעצמאות. עמ' 289-312.

קריאה נוספת:

חזן נ', השימשוני-יפה, נ' וקרן, א' (2002). קולוניאליזם ודה-קולוניזציה באפריקה. האוניברסיטה הפתוחה. פרק 2 המשטרים הקולוניאליים אידיאולוגיה ומבנה. עמ' 38-73.

חזן נ', השימשוני-יפה, נ' וקרן, א' (2002). קולוניאליזם ודה-קולוניזציה באפריקה. האוניברסיטה הפתוחה. פרק 4 דה-קולוניזציה לאחר מלחמת העולם השנייה.

דה-קולוניזציה, האומנם? מחשבה פוסט קולוניאלית

קריאת חובה:

שוחט, א' (2001). הערות על הפוסט קולוניאלי, בתוך: זיכרונות אסורים: לקראת מחשבה רב תרבותית, הוצאת בימת קדם לספרות. עמ' 274-297.

Kinnvall, C. (2023). Postcolonialism. In *The Routledge Handbook of Critical European Studies*, Bigo, D., Diez, T., Fanoulis, E., Rosamond, B., & Stivachtis, Y. A. (Eds.). Taylor & Francis Group. pp. 72-84.

קריאה נוספת:

ממי, א' (2005). דיוקן הנכבש ולפני כן דיוקן הכובש. ירושלים.

סעיד, א' (2000). אוריינטליזם, עם עובד. הקדמה. עמ' 11-29.

ספיבק, ג' צ' (1995). כלום יכולים המוכפפים לדבר? תאוריה וביקורת, 7. עמ' 31-66.

פאנון, פ' (2002). על האלימות. בתוך: מקוללים עלי אדמות. בבל. עמ' 43-106.

Mignolo, W. D. (2010). Delinking: The rhetoric of modernity, the logic of coloniality and the grammar of de-coloniality. In W. D. Mignolo & A. Escobar (Eds.), *Globalization and the decolonial option* (pp. 303-368). Routledge.

Ngũgĩ, W. T. (1986). *Decolonising the mind: The politics of language in African literature*. James Currey. Chapter 1: The Language of African Literature. pp. 4-33.

מדה-קולוניזציה לניאו-קולוניאליזם: האינטרס האירופי באפריקה – צרפת כמקרה בוחן

קריאת חובה:

נויברגר, ב' (2011). צרפת ואפריקה: עוד מדינה אירופית או מעצמת על באפריקה? בתוך: אפריקה ביחסים הבין-לאומיים. האוניברסיטה הפתוחה. עמ' 74-101. <https://kotar-cet-ac-il.bengurionu.idm.oclc.org/KotarApp/Viewer.aspx?nBookID=102608026#76.851.6.default>

Chafer, T. (2024). Françafrique. In *Routledge Handbook of Francophone Africa* (pp. 43-56). Routledge.

קריאה נוספת:

Nkrumah, K. (1965). *Neo-Colonialism, the Last Stage of imperialism*. Thomas Nelson & Sons. Introduction pp. 4-12.

Emmanuel Macron's speech at the University of Ouagadougou, 28 November 2017 <https://www.elysee.fr/en/emmanuel-macron/2017/11/28/emmanuel-macrons-speech-at-the-university-of-ouagadougou>

Krupova, K., & Cech, L. (2020). A Neo-colonialist French Foreign Policy in Africa? Insights from Côte d'Ivoire. *Political Science Review*, 20(2), 291-317. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-69916-3>

ההפיכה הצבאית בניז'ר מאיימת על דריסת הרגל של צרפת במרכז אפריקה (09.08.2023). <https://www.haaretz.co.il/news/world/africa/2023-08-09/ty-article-magazine/premium/00000189-da6f-d81f-a7fb-feffc2510000>

המפגש הקולוניאלי והפוסט קולוניאלי באירופה: הגירה, זהות, אזרחות ושייכות (שני שיעורים)
קריאת חובה:

Hall, S. (1990). Cultural Identity and Diaspora. In J. Rutherford (Ed.), *Identity: Community, Culture, Difference* (pp. 222-237). Lawrence & Wishart.

Ravelli, G. (2023). Showcasing Italianness Through Migration Governance: The “Refugee Crisis” in Postcolonial Italy. *Interventions*, 1–21. <https://doi.org/10.1080/1369801X.2023.2252793>

קריאה וצפייה נוספת:

Tonkens, E. and Duyvendak, J. W. (2016). *The Culturalization of Citizenship: Belonging and Polarization in a Globalizing World*. Introduction pp. 1-20.

Gilroy, P. (2004). Melancholia or conviviality: The politics of belonging in Britain. *Soundings*, 29(1), 35–46.

Streiff-Fénart, J. A French dilemma: (2012). Anti-discrimination policies and minority claims in contemporary France. *Comp Eur Polit* 10, 283–300 <https://doi.org/10.1057/cep.2012.14>

Eva S. & Erik S. (2009). The Congolese diaspora in Brussels and hybrid identity formation: multi-scalarity and diasporic citizenship, *Urban Research & Practice*, 2(1), 68-90, DOI: 10.1080/17535060902727074

Sivanandan, A. (1981). From resistance to rebellion: Asian and Afro-Caribbean struggles in Britain. *Race & Class*, 23(2-3), 111-152.

Windrush scandal explained (2024). The Joint Council for The Welfare of Immigrants <https://jcw.org.uk/reportsbriefings/windrush-scandal-explained/>

McQueen, S. (Director). (2020). *Small Axe: Education* [Film]. BBC Films; Turbine Studios (קישור לציפייה בסרט במודל)

Manoharajah, S. (Director). (2024). *Defiance: Fighting the Far Right* (Episode 1) [TV series episode]. Rogan Productions. (קישור לציפייה בפרק במודל)

No More Blackface! Black Pete Tradition Divides the Netherlands <https://www.youtube.com/watch?v=BkybhRGXQOU>

Enoch Powell's 'Rivers of Blood' speech: 50 years on <https://www.youtube.com/watch?v=qjZi2hTLVw>

צפייה בסרט בכיתה (הגשת תגובת צפייה):

Ly, L. (Director). (2019). *Les Misérables* [Film]. SRAB Films; Rectangle Productions; Lyly Films

Zauberman, R., & Lévy, R. (2003). Police, Minorities, And the French Republican Ideal. *Criminology*, 41(4), 1065–1100. <https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.2003.tb01014.x>

Solhjell, R., Saarikomäki, E., Haller, M. B., Wästerfors, D., & Kolind, T. (2019). “We are Seen as a Threat”: Police Stops of Young Ethnic Minorities in the Nordic Countries. *Critical Criminology* 27(2), 347–361. <https://doi.org/10.1007/s10612-018-9408-9>

קריאה וצפייה נוספת:

Glaes, G. (2010). Policing the Post-Colonial Order: Surveillance and the African Immigrant Community in France, 1960-1979. *Historical Reflections / Réflexions Historiques*, 36(2), 108–126. <http://www.jstor.org/stable/41403695>

Manoharajah, S. (Director). (2024). Defiance: Fighting the Far Right (Episode 2) [TV series episode]. Rogan Productions. (קישור לצפייה בפרק במודל)

McQueen, S. (Director). (2020). Small Axe: Mangrove [Film]. BBC Films; Turbine Studios.

(קישור לצפייה בסרט במודל)

לילה שלישי של מהומות: יותר מאלף עצורים בעימותים אלימים ברחבי צרפת (30.06.2023). כאן חדשות. https://youtu.be/_2cqnkI78Dg?si=IYJ8pPEUuWIBi469

מדוע הסילבוס שלי לבן כל כך? דה-קולוניזציה של האוניברסיטה

מונטרוסו, א' (2004). ליקוי חמה. בתוך *הסימפוזיום הגמורה*. הקיבוץ המאוחד עמ' 32-33.

Michael Adrian Peters (2018). Why Is My Curriculum White? A Brief Genealogy of Resistance. In *Dismantling Race in Higher Education: Racism, Whiteness and Decolonising the Academy*. J. Arday H. Safia Mirza (Eds.) pp. 253-270.

קריאה נוספת:

Priyamvada Gopal (2021): On Decolonisation and the University, *Textual Practice*, DOI: 10.1080/0950236X.2021.1929561

Emejulu A. (2018). *Decolonising SOAS: Another University Is Possible*. In *Rhodes Must Fall: The Struggle to Decolonise the Racist Heart of Empire*, R. Chantiluke, B. Kwoba, A. Nkopo (Eds.) pp 168-173. Zed Books.

Williams, L., Clark, I. and Sevenzo, S. (2018). Student Voices from Decolonise Sussex. In *Rhodes Must Fall: The Struggle to Decolonise the Racist Heart of Empire*, R. Chantiluke, B. Kwoba, A. Nkopo (Eds.) pp 179-185. Zed Books.

מקולסטון ללאופולד: זיכרון הקולוניאליזם והעבדות ודה-קולוניזציה של מרחב ההנצחה

קריאת חובה:

Moody J. (2021) Off the Pedestal: The Fall of Edward Colston. *Public History Review*, 28. 1-5.

Idesbald G. (2015) Colonial Streets and Statues: Postcolonial Belgium in the Public Space, *Postcolonial Studies*, 18(4), 397-409, DOI: 10.1080/13688790.2015.1191986

קריאה נוספת:

Sierp, A. (2020). EU Memory Politics and Europe's Forgotten Colonial Past. *Interventions*, 22(6), 686–702. <https://doi.org/10.1080/1369801X.2020.1749701>

Hall, S. (1999). Whose heritage? Un-settling “the heritage”, re-imagining the post-nation. *Third Text*, 13(49), 3–13. <https://doi.org/10.1080/09528829908576818>

פסל ראשון של אישה שחורה הוצב בדנמרק: "צריך מונומנט כדי להיאבק בדיכוי." (אפריל 28, 2018). <https://www.haaretz.co.il/gallery/art/2018-04-01/ty-article/.premium/0000017f-e1ac-d75c-a7ff-fdad80500000>

Cauty, A. [Arthur Cauty]. (2020, July 5). The Felling of Colston | a documentary on the Edward Colston statue & Black Lives Matter in Bristol [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=IIITjYvUrDo>

דה-קולוניזציה של המוזיאון: החזרת חפצי אומנות לקולוניות לשעבר

Niala, J. C. (2024). Restitution, Repatriation, and Reparation: Current Debates: Marejesho, Marudisho na Ulipaji fidia: Mijadala ya kiSasa. In *Routledge Handbook of Critical African Heritage Studies* (pp. 207-220). Routledge.

קריאה נוספת:

Hicks D. (2020) *The British Museums: The Benin Bronzes, Colonial Violence and Cultural Restitution*. Pluto Press.

Germany reveals Framework Principles for Dealing with Collections from Colonial Contexts (26/04/2019). <https://contemporaryand.com/magazines/germany-reveals-framework-principles-for-dealing-with-collections-from-colonial-contexts/>

האם ניתן לפצות על העבר? הדרישה להכרה ופיצוי על עוולות הקולוניאליזם

Boehme, F. (2020). Reactive remembrance: The political struggle over apologies and reparations between Germany and Namibia for the Herero genocide. *Journal of Human Rights*, 19(2), 238–255. <https://doi.org/10.1080/14754835.2020.1727729>

van den Herik, L. (2012). Addressing ‘Colonial Crimes’ through Reparations? Adjudicating Dutch Atrocities Committed in Indonesia, *Journal of International Criminal Justice*, 10(3), 693–705. <https://doi.org/10.1093/jicj/mqs033>

קריאה נוספת:

פיקאטי, ת' (2023). קיצור תולדות השוויון. הקיבוץ המאוחד. פרק 4. סוגיית השילומים, עמ' 83-110.

Van der Speeten, K. (2021). Reparations for colonialism: what does Belgium owe its former colonies? An exploration of the possible Belgian State responsibility to make reparation for its colonial past with an assessment of different reparation forms. *Jura Falconis*, 57(2), 499-570.

Otele, O. (2023, March 31). More than money: the logic of slavery reparations. *The Guardian*.
<https://www.theguardian.com/news/ng-interactive/2023/mar/31/more-than-money-the-logic-of-slavery-reparations>

CARICOM Ten Point Plan for Reparatory Justice <https://caricom.org/caricom-ten-point-plan-for-reparatory-justice/>

Adu, A. (2023, April 26). Rishi Sunak refuses to apologise for UK slave trade or to pledge reparations <https://www.theguardian.com/world/2023/apr/26/rishi-sunak-refuses-to-apologise-for-uk-slave-trade-or-to-pledge-reparations>

מלך הולנד התנצל על חלקה של מדינתו בעבדות: "מבקש מחילה" (01.07.2023). *הארץ*
<https://www.haaretz.co.il/news/world/europe/2023-07-01/ty-article/.premium/00000189-1284-dae1-afa9-1abd6fe60000>

קולצ'יסטר, מ' (05.08.2020). העבר "המלוכלך" של אנגליה צף למעלה: צאצאי קהילת העבדים השחורים בליברפול דורשים חשבון נפש. *גלובס*
<https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001338187>

בר, נ' (29.03.2023). עבדות וסחר בבני אדם - התגלית שמטלטלת את העיתון השמאלי המוביל בבריטניה. *ישראל היום*.
<https://www.israelhayom.co.il/news/world-news/europe/article/13883553>

שיעור אחרון: דה-קולוניזציה מלב האימפריה - סיכום ומחשבות לעתיד

Iyer, P. Do Not Colonize Decolonization. *Peace and Justice Studies Association*
<https://www.peacejusticestudies.org/chronicle/do-not-colonize-decolonization/>